

par nog, zgorej pa kožnati krili, s kterima leta. Zadek obstaja iz sedem, roženastih, črnih, belopikastih obročkov.

Hrošč se prikaže konec aprila ali v začetku maja ob času, ko večidel vsa listna drevesa listje poganjajo, in z objedanjem listja, cvetja in mladega sadja večkrat veliko škodo dela, posebno če se v velikih tropah prikaže, kakor ima sploh navado vsako četrto leto. Po dnevi sedi mirno na drevju, zvečer pa roji okoli. Hrošči se kmalo spet zgube v zemljo, od koder so prišli; ondi ležejo jajca in potem kmalo poginejo. Iz jajc se izležejo čez 4—6 tednov črvom podobne ličinke (Larven) ali ogrci (Engerlinge), ki se redé s koreninami. Ti ogrci (podjedi) so kaj požrešni, prerivajo zemljo na vse strani in tako živé 3—4 leta. Na zadnje je podoben dva palca dolgemu rumenkasto-belemu členastemu črvu, ki ima na prvih treh obročkih 3 pare nog. Na koncu četrtega poletja se zarije skoraj seženj globoko pod zemljo, se ondi zabubi in prihodnjo pomlad se pokaže kot popolen keber. — Ta mrčes se najbolje pokončá, če se otrese z dreves, pobere in ugonobi; pri oranji in prekopovanji se pokažejo ogrci, in vrane, kavke, škorpjanci in druge tice je kaj pridno zobljejo. Tudi krt ogrce zalezuje; netopirji, ježi, kune in lisice pa hrošče pokončujejo. — V juniju se pokaže po tratah hrošču podobna, toda manjša, dolgokocinasta, jasno-rumena prosnica (Juni- oder Brachkäfer, Rhizotrogus solstitialis), ki je ravno tako škodljiva in pogostna, kakor hrošč.

Zlatokrilec ali zlata minica.

Zlatokrilec ali zlata minica (der Rosenkäfer, Cetonia aurata) je nekoliko manjša od hrošča, kteremu je sicer podobna in se lahko spozná po plošnatem truplu, ki se lepo zlato in zeleno spreminja.

Prav pogosto je po vrtéh na rožah, kterim razjeda cvetje in zavoljo tega je škodljiv. Njegova ličinka (Larve) živi v mravljiščih, kar je posebno čudno.

Rogač.

Rogač (der Hirschkäfer, Lacanus cervus) je eden največih naših domačih hroščev. Dolg je do 2 palca, barve je kostanjeve in se odlikuje posebno z velikima, pri samcu rogovju podobnima gornjima čeljustima. Dolgi grebenasti tipalnici ste v sredi kolenčasto preganjeni.

Rogač prebiva v hrastovih gozdih in se živi od soka hrastovih mladik, ktere z močnimi gornjimi čeljustmi vbode. Jajca leže v trohnela hrastova debela in ličinke živé tu kaci 6 let, da se popolnoma razvijejo.

Kresnica.

Navadna kresnica (der gewöhnliche Leuchtkäfer oder Johanniskäfer, Lampyris noctiluca) je neznamen, podolgast, ploščnat, rujav hrošč, čegar glava z velikima očesoma pod nadvratnikom tiči. Samica, ki nima kril, je bolj črvu ko hrošču podobna. Pod zadkom ima rumenkasto piko, ki se ponoči sveti, dokler je živalca živa. Kresnice so ponočne zaželke, ki v toplih poletnih večerih, posebno konec junija (o kresu) kot žareče iskre po zraku letajo, ali v pa travi in grmovji leže. Ne živé povsod enako pogosto; leteč samec se ne sveti tako lepo, kakor samica, ki nima kril.

Dobrovoljen svet.

Ali bi ne bilo dobro, da, kakor cotarji po hišah hodé in raztrgane cote pobirajo, bi se tudi ljudi našlo, ki bi po hišah hodé staro železje in glažovje pobirali; vsaka hiša bi po takem te malenkosti vkup spravljala in par krajcarjev skupila; saj „je bolje ikaj nego nikaj.“ — Poberite kosce, da konca ne vzamejo, utegnili bi tudi v tej reči veljati, in sčasoma veči dobiček prinesli, kakor se v začetku vidi. Š.

Ko je prvomestnik gosp. baron Anton Zois izročil 5 iztisov po c. k. ministerskem ukazu predelanih pravil, da potem Matica prejme definitivno potrjenje, se je tisti odsek osnovalnega odbora slovenske Matice, ki je dobil nalogo, da ukrene, česar društvo zdaj potrebuje, 7. dan t. m. snidel v Matičinej pisalnici, ktero je za nekaj časa ljubljanska čitalnica zastopj dala. Pričujoči so bili vsi trije udje tega odseka, gospodje: dr. Jan. Bleiweis, dr. E. Costa, dr. Vončina in tudi blagajnik (denarničar) dr. Zupanec, ki je 27. dne u. m. iz rok g. dr. Jan. Bleiweis-a prevzel unidan v „Novicah“ naznanjeno Matičino dosedanje premoženje. — Gosp. dr. Bleiweis je najprvo bral pismo prečastitega gospoda poreškega škofa, Njih milosti Jurija Dobrile, ki oznanja, da zarad premnozih raznih opravkov ni mogel poprej odgovoriti društvenemu povabilu k seji osnovalnega odbora 11. dan aprila t. l., in da odobrava vse, kar je sklenil osnovalni odbor v tej seji, obetajoč, da se ima tudi od njega Matica najdjati podpore. Prijazno pismo je bilo radostno sprejeto. — Glavni namen današnje seje je bil, da se do dobrega sklene vse, česar je treba, da se Matici nabirajo udje in novci (denarji). Na to se je sklenilo, da g. dr. E. Costa, ki se je sam ponudil za to delo, spiše poziv, s kterim bode vabilo društvo v pristop k slovenskej Matici, in da se v ta poziv denó ob kratkem tako posneta Matičina pravila, da bodo v njem §§.: 1., 2., 4., 6., 7., 8., 9., 11., 14., 20., 21. in 22., potem pa da to vabilo, natisnjeno na ¼ pôle, Matica razpošlje, kar največ more, po svetu in sicer v slovenskem jeziku: vsem prečastitim slovenskim škofijam s pristojno prošnjo, da bi ga hotele blagovoljno razposlati po svojih dekanijah, da ga te razdadé častitemu duhovstvu, — dalje se razpošlje vsem udom ljubljanske čitalnice ter vsem drugim slovenskim čitalnicam, pa tudi slovanskim raznim društvom: na Dunaji, v Pragi, Zagrebu, Karlovcu, Reki itd., in mnogim slovanskim časnikom, kteri pri našajo oglasnike, — v slovenskem jeziku z dodano nemško prestavo pak Matičininim mandatarjem, — a neslovanskim časnikom v tistem jezici, v kterem hodijo na svitlo, in sicer je odločeno, da Matičin poziv dobodo za prilogo ti-le časopisi: „Novice“ v Ljubljani, „Narodne Novine“ v Zagrebu, „Narodní Listy“ v Pragi, „Laibacher Zeitung“ v Ljubljani, „Tagespost“ v Gradcu, „Draupost“ v Celovcu, „Tempo“ v Trstu in „Il Nazionale“ v Zadru, da se tako, kolikor je moč, razglasí Matica rojakom našim po svetu. Društvenemu tajniku je bilo naročeno, da zvé od vsacega teh časopisov, koliko iztisov povabil potrebuje, da jih priloži, in koliko mu bode razun kolka treba za prilogo plačati. — Gosp. blagajnik dr. Zupanec je izprožil, da se je dalje tudi sklenilo: 1) naj se bodo Matici pošiljali novci (denarji) z naslovom: „Blagajniku slovenske Matice v Ljubljani“, *) društvo pa da more c. k. ljubljanskej pošti ob vsakej potrebnej priliki oznaniti, kdo je Matičin blagajnik; 2) da prvo sredo vsacega meseca „Novice“ razglasijo: kdo in koliko novcev je dal Matici; to veljá za potrdilo, da so novci došli v roko blagajniku; 3) da vse pobotnice (kvitance), in sicer tudi od tacih stroškov, kteri Matico po redu zadevajo mesec za mesecem, podpiše prvosednik ali njegov namestnik, predno se novci dadé iz blagajnice; 4) da bode tajnik dobival plačo od tistega dneva, ko je bil

*) Vrednik tedaj prosi, da vsakdo, kdor Matici vprihodnje kaj pošlje, naj pismo z denarjem odpravi z napisom: „Naj prejme gosp. dr. Jernej Zupanec, c. k. notar in blagajnik Matice v Ljubljani.“ Vred.

postavljen v to službo. — Potem se je odločilo, da za svoj trud nekaj plače dobode čitalnični strežaj, ki zdaj tudi Matici opravlja, česar je treba. Naposled je bilo ukrenjeno, da se ta seja razglasi po „Novicah.“

Slovstvene stvari.

Jezikoslovne drobtine.

O pomenu besed ves, vicus, viče, vičar, waszpats, gospod, hospes itd.

Spisal Davorin Terstenjak.

Visokoučeni Bopp ¹⁾ besedo: ves (ВЕСЬ), ktera v cerkveno-slovenščini pomenja: χωρίον, Platz, Stelle, Gegend, Landgut, praedium, primerja s sanskritskim: veças, domus, hram, z grškim: οἶκος, latinskim: vicus, in z litevskim: ves (wesz) v besedi: wêszpats; ali C. W. Smith, ²⁾ ako se ne motim rodod Danec, in v slovanščini bolje izurjen kakor marsikteri slovansk učenjak, — te primere ne potrjuje, ker besedam: vêçâs, οἶκος, vicus najde v litevščini primerno besedo: ukis, hram, ukininkas, Bauernhofbesitzer. Ukis je iz vikis tako postalo, kakor ul Bienenstock iz val, tegere, usna, corium, iz vas, tegere, kakor sansk. uru, magnus iz varu, latinsk: ustus iz vastus iz vâs, ardere, zato: Vesuvius, ardens, der „brennende.“

C. W. Smith misli, da je nekdanj v litevščini moglo deblo wesztis znano biti v pomenu: gost, obiskovavec, ker litevščina ima wêsznê „eine Frau, die zum Besuche kommt“, wêszêti „in Frauengesellschaft gehen“ itd. Sèm spada tudi staroprusko: reidewesines, ξενοεχαιτων, gastfrei, radovesen.

Tudi jaz sem Smithovih misel, da korenika ves pomenja: pohajati, obiskovati, dohajati, ker tudi na Štajarskem se rabi „v ves iti“ v zmislu: „zum Besuche gehen“ (v čisto tem pomenu tudi na Dolenjskem — Vred.), „v ves priti“ „zu Gaste kommen“, in to koreniko nam je še ohranila sanskritščina: viš, intrare, in pomen za domovje, prebivališče se je tako izobrazil, kakor iz nrjeti, intrare: nirišče, — domus.

Vicus, villa, po Benaryu diminutiv za vicla, vicula po izpahnjem guturalcu, primeri: slov. seno za sekno, latinsko: lumen za lucmen, korenika luc itd.; — dalje οἶκος, litevsk. ukis, se toraj ne ujemajo z besedami: ves, wêsznê, weisines, waszpats, in imajo drugo koreniko, in jaz mislim ono, ktero sanskritska beseda: viç, tribus, plebs, Stamm, Volk, viçâm patis, Herr des Volkes. Da so besedo vik = ukis — viç tudi nekdanj Slovenci poznali, potrjuje beseda: vičar, to je mož, človek, kateri zunaj vesi — na občini ima malo posestvo, ktero mu je soseska poklonila in on zato mora srenjsko živino pasti, polja čuvati itd. Na Štajarskem imamo več rodbin z imenom Vičar, dalje ves Vičanci; primeri Viče, ves pred ptujskim mestom, Vič, ves pred Ljubljano.

Vicus, ukis, viče je toraj kraj, kjer seljaci, prostaci stanujejo, villici, Hofbauern, pagani — ne pa cives oppidani, mestjani, tržani.

Gori sem rekel, da je vičar posestnik hiše in zemljišča na srenjski lastnini; al na Štajarskem še poznamo drugo vrsto posestnikov, kateri se velijo želarji, ti so večidel ob koncu vesi, zato se tudi velijo končniki, Viertelbauern, zato konec, Marktviertel, Stadtviertel. Želar izpeljujem iz žal, žel, ἀλή, Rand, posebno kraj vode, ripa, litevsk.: galas, Ende, letski:

¹⁾ Sansk. gloss. h. v ²⁾ „Beiträge zur vergl. Sprachf. 1862“ stran 148.

galas, zato ime trga: Žave = Žalec, ker ob bregu Savininem stoji.* (Tudi vas ob „blejskem“ jezeru imenuje se „Zeleeče.“ Vred.)

V litevščini pomenja: weszpats, gospod, Herr, v prusčini: waispati, Hausfrau, in C. W. Smith lepo razjasnuje početek tega poznamovanja rekši: „denn nichts gibt, besonders bei barbarischen Völkern, einem edlen Hause mehr Glanz, als wenn es viele gastfreundliche Verbindungen und täglichen Besuch hat“; — toraj weszpats — gospod, kterege pohajajo, obiskujejo — vesujejo.

V zmislu je tedaj beseda weszpats z besedo gospod sorodna. Gospod, Gospodin, Gospodar, gasda** pa izvorno pomenja: Gastherr, in je sestavljena iz gas, gos, sansk. ghas, edere, in pod (подъ = podis) dominus sansk. patis, dominus, gršk. ποτινα, domina, lat. potiri, com-pos, za com-potis, im-pos — za im-potis.

Iz korenike gas je latinski hospes za hospets genit. hospitis, in se korenitno in zvučno (lautlich) ujema s slov. Gospod; — dalje hostis, nekdanj, kakor Ciceron trdi = hospes, peregrinus, in pa hostia, Opfermahl. Čudovite enakosti! Nizami ima prav rekši: Vsaka beseda je del duše.

Jugoslavensko slovstvo.

* Živalstvo. Prirodopis za niže gimnazije in realke. Spisal A. Pokorny. Poslovenil Fr. Erjavec, učitelj na kr. viši realki v Zagrebu. V Celovcu 1864 natisnil in prodaja Leon.

Niso nas kmali razveselile ktere bukve tako, kakor te, ki nam jih je ravnokar podal visokospoštovani naš rojak gospod prof. Erjavec. Zakaj pa toliko veselje nad to knjigo? — utegne vprašati ta ali uni. Vzroki so mnogoteri in različni; povejmo jih odkritosrčno.

Vsakemu nekoliko omikanemu človeku se spodobi, da pozná živali, ki jih je Stvarnik vsegamogočni vstvaril na širocem svetu. To znanje si pa pridobi le po bukvah, ki popisujejo živalstvo. Mi Slovenci dosihmal nismo še imeli take knjige, iz ktere bi si bil mogel mladi, pa tudi odrasčeni človek v svojem jeziku pridobiti to vednost bolj popolnoma in obširneje, kakor jo razkladajo sèm ter tje nektere berila. Za vsaki drugi narod se je skrbelo, da že davno ima take knjige, le ubogi Slovenec je stal pred velikim božjim svetom — al razložil mu nihče ni tega natoroznanstva!

Veselje, ki nas od druge strani navdaja o tej knjigi, je pa, da se je lotil mož tega dela, kateri, zraven tega, da je sam učen v tem, česar druge uči, zna tudi v ličnem, gladkem, lahkorazumevnem jeziku povedati to, kar povedati hoče; (škoda le, da je tu in tam marsikak tiskarsk pogrešek). Gosp. Erjavec se je podstopil dosti težkega dela, ne zato, kakor da bi naš jezik ne mogel lepo povedati vsega, kar pové vsak drug jezik, ampak le za to pravimo težkega dela, ker treba je bilo vstvariti v terminologiji dokaj tehničnih izrazov. In čast komur čast gré! — gosp. Erjavec, že davno slavnoznani pisatelj slovenski, je slavno rešil to nalogo. Ni se mu bati tudi ostre kritike. — To knjigo pred seboj vprašamo vnovič vse tiste, ki pravijo, da naš jezik ni zmožen za znanstvene spise in da se zato ne more vpeljati v šole: kdaj bode konec tacih besedi? To pač samí vemo, da visoka vlada sama po sebi tega ne presoja,

* Svojo nekdanjo izpeljavo iz korenike žel = žer, comedere, toraj prekličem. Pis.

** Gasda, toraj „der Mahl = Essengeber“, primeri hrvatsko: kuče gasda. V besedi gost je t epitesa; primeri jest za jez, ego, srbski: nerast, veper, za nerast, slov. meras, meresec. Pis.